

درس ۹: تورم و کاهش قدرت خرید

موقعیت

کسری بودجه ← یعنی هزینه‌های دولت بیش تر از درآمدها باشد.
ساختار پولی کشور ما ← به دلار آمریکا وابسته است.

گفت‌گو در کلاس

۱- به نظر شما افزایش قیمت‌ها چه تأثیری در کسب و کارها خواهد گذاشت؟

پاسخ: افزایش قیمت‌ها (تورم) باعث کاهش رونق کسب و کارها می‌شود، زمانی که قیمت کالاها و خدمات افزایش پیدا کند، میل به خرید در مصرف‌کنندگان کاهش می‌یابد و کسب و کارها را با افول روبه‌رو می‌کند.

۲- به نظر شما آیا میان تورم، پول و خرید کالاها رابطه‌ای وجود دارد؟

پاسخ: به طور خلاصه می‌توان گفت، تورم باعث کاهش قدرت خرید پول می‌شود و این امر باعث کاهش خرید کالا و خدمات می‌شود، در نتیجه رابطه بین تورم و خرید کالا یک رابطه معکوس است.

۳- چرا معمولاً گمان می‌کنیم تورمی که واقعاً وجود دارد، بیش تر از آن چیزی است که مسئولان اقتصادی می‌گویند؟

پاسخ: چون بار فشار افزایش قیمت‌ها، بیش از آن چیزی که هست احساس می‌شود و از طرفی دیگر در برخی موارد، مردم تورم را در دوره‌های طولانی محاسبه می‌کنند، مثلاً افزایش قیمت یک کالا را با قیمت پنج سال پیش آن مقایسه می‌کنند. به طور خلاصه می‌توان گفت اغلب مردم از نحوه محاسبه نرخ تورم اطلاعی ندارند.

نقشه راه

تورم یک آسیب و تهدید اقتصادی است.

طرح مسئله

- ✓ یکی از باورهای رایج میان مردم این است که گمان می‌کنند ← پول همان ثروت است.
- ✓ با شکل‌گیری تورم، قدرت خرید پول کاهش پیدا می‌کند.
- ✓ افزایش یا کاهش قدرت خرید پول به عوامل متعددی بستگی دارد، که یکی از مهم‌ترین آن‌ها «تورم» است.

قدرت خرید ۵۰۰۰ تومان	← در سال ۹۹ ← دو بسته بیسکویت	← در سال ۸۹ ← یک پیراهن	← این مثال نشان می‌دهد، که ارزش پول یا به عبارت دیگر، قدرت خرید پول کاهش پیدا کرده است.
	← در سال ۷۹ ← یک کیف		

هر ساله، میزان پولی که در دست مردم است، افزایش می‌یابد، مثلاً حقوق کارمندان یا درآمد مشاغل افزایش می‌یابد اما این به معنای ثروتمندتر شدن مردم نیست.
← چون قیمت کالاها بیش از این مقدار افزایش یافته است یا می‌توان گفت قدرت خرید پول کاهش یافته است.

✓ وقتی پول نتواند ارزش خود را حفظ کند، می‌گوییم قدرت خرید پول کاهش یافته است.

قدرت خرید پول ← یعنی قدرتی که یک واحد پول برای خرید کالا و خدمات دارد.

قدرت خرید پول ← به سطح عمومی قیمت‌ها وابسته است.

هر چه سطح عمومی قیمت‌ها افزایش یابد، قدرت خرید پول کاهش می‌یابد و برعکس. در نتیجه رابطه قدرت خرید پول و سطح عمومی قیمت‌ها غیر مستقیم است.

پول چیست؟

- در یک اقتصاد پویا روزانه میلیون‌ها مبادله می‌شود.
- تاریخچه پول و مبادله

(۱) اولین سیستم مبادله، مبادله کالا به کالا، (پایاپای، بای‌بک، تهاتری) بوده است.

- این سیستم از زمانی شکل گرفت که مازاد تولید به وجود آمد.
- انسان‌ها کالاهای مازاد خود را با کالاهای دیگر عوض می‌کردند.
- برای مثال، کشاورزی که گندم زیادی تولید می‌کرد، گندم اضافه خود را با کفش مبادله می‌کرد یعنی یک کالا می‌داد و کالای دیگری می‌گرفت.

مبادله کالا به کالا (پایاپای، تهاتر) و مشکلات آن

- اولین سیستم مبادله بود.

فصل سوم: درس نهم | تورم و کاهش قدرت خرید

- **عدم تمایل هم‌زمان دو طرف مبادله**
 - کشاورزی که گندم مازاد داشت و کفش می‌خواست باید در بازار می‌گشت فردی را پیدا می‌کرد که گندم بخواهد و کفش داشته باشد و اگر تمایل هم‌زمان وجود نداشت، مبادله شکل نمی‌گرفت.
 - در برخی از شرایط فرد مجبور می‌شد ده‌ها مبادله انجام دهد تا به کالایی که می‌خواهد برسد.
- **بالا بودن هزینه مبادلاتی در این سیستم**
 - همان‌طور که گفته شد، در این سیستم برای پیدا کردن کالای موردنظر باید ده‌ها مبادله انجام می‌شد؛ این فرایند، هم زمان زیادی می‌برد و هم هزینه مبادله را بالا می‌برد.
- **نبود یک معیار برای سنجش ارزش مشترک (دشواری محاسبه قیمت‌ها)**
 - مشخص کردن ارزش مبادلاتی کالاها در این سیستم، کار سختی بود، چون کالاها هم‌جنس نبودند و هر کدام در برابر کالای دیگر ارزش‌های مختلفی داشتند.
 - تعیین و محاسبه قیمت‌ها و تبدیل آن‌ها به یکدیگر بسیار مشکل‌زا بود. ← $(n - 1) = \text{تعداد قیمت یک کالا}$
 - در فرمول بالا (n) تعداد کل کالاها موجود است.
- **نبود وسیله پس‌انداز و حفظ ارزش و انتقال آن به آینده**
 - در این سیستم مبادله، نمی‌توانیم بسیار از کالاها را انبار و ذخیره کنیم، چون فاسد می‌شدند.
 - در این سیستم، امکان پس‌انداز و حفظ ارزش نبود و یا بسیار دشوار صورت می‌گرفت.
- **حمل و نقل دشوار**
 - بسیاری از تولیدکنندگان نمی‌توانستند محصولات تولیدی خود را به آسانی حمل و نقل کنند.

مشکلات مبادله کالا به کالا

۲) استفاده از کالاهای طرفدار به عنوان اولین پول

مشکلات سیستم مبادله کالا به کالا باعث شکل‌گیری استفاده از کالاهای طرفدار شد.

- علت شکل‌گیری این سیستم، مشکلات مبادله کالا به کالا بود.
- کالاهای طرفدار در مناطق مختلف متفاوت بود.
- قابل تقسیم به تکه‌های کوچکتر بودند.
- در آن منطقه طرفدار بودند و خواهان زیاد داشتند.
- ویژگی‌های کالاهای طرفدار

❖ مبادله با کالاهای طرفدار یا برطرفدار (واسطه‌ای)

برخی از کالاهای طرفدار در مناطق مختلف جهان				
کشور	ایران	هندوستان	تبت	روسیه
کالای طرفدار	غلات	صدف	چای	پوست سمور

❖ ساکنان این مناطق حاضر بودند، هرگونه کالاهای اضافی خود را با این کالاها مبادله کنند؛ زیرا مطمئن بودند که با دادن آن در هر زمان و به هر فرد، می‌توانند کالای موردنیاز خود را تهیه کنند.

مزایا و معایب استفاده از کالاهای طرفدار در مبادلات	
مزایا	معایب
۱) افزایش سرعت در مبادلات	۱) فاسد و غیرقابل استفاده شدن کالاها، در صورتی که مدت زیادی بدون مصرف می‌مانند.
۲) کاهش هزینه مبادلات	۲) ذخیره این کالاها، فضای زیادی را اشغال می‌کرد به دلیل حجم زیاد.
۳) سهولت در انجام مبادلات	۳) بالا بودن هزینه تأمین جا برای نگهداری از این کالاها

❖ با افزایش تولید و زیاد شدن حجم و تعداد مبادلات، مشکلات جدیدی برای مبادله با کالاهای طرفدار به وجود آمد و بشر دریافت که این کالاها وسیله مناسبی برای مبادله نیست.

فصل سوم: درس نهم | تورم و کاهش قدرت خرید

۳) پول فلزی

- پول فلزی
 - مشکلات کالاهای طرفدار باعث شد ← تا بشر به سراغ استفاده از پول های فلزی (مثل طلا و نقره) برود.
 - هزینه های تجارت با کالاهای طرفدار، بالا بود.
 - اولین پول فلزی برخی از فلزات بودند ← مانند طلا و نقره

- پیامدهای مثبت استفاده از پول فلزی (طلا و نقره)
 - ① فسادناپذیری
 - ② حجم کم
 - ③ حمل و نقل بسیار آسان
 - ④ گسترش تجارت در داخل کشورها و بین ملتها
 - ⑤ سبب رونق دریانوردی و حمل و نقل

- مهم ترین مشکلات پول فلزی
 - ① ایجاد فرصت و روش های جدیدی برای سوء استفاده
 - ② وجود محدودیت در میزان انتقال و حقیقتاً بلاهت و دشواری حمل و نقل
 - ③ حمل و نقل آسان
 - ④ گسترش تجارت در داخل کشورها و بین ملتها
 - ⑤ سبب رونق دریانوردی و حمل و نقل

- را می توان، مهم ترین مشکل پول فلزی دانست.
- رفته رفته کمبود طلا و نقره خود به عامل محدودکننده ای بر سر راه پیشرفت اقتصادی و تجاری تبدیل شد.

مشکلات پول فلزی	مزایای پول فلزی
محدود بودن میزان طلا و نقره	فسادناپذیری
در مبادلات بزرگ پول فلزی وسیله مناسبی نبود	کمک به گسترش تجارت داخلی و بین ملتها
سوء استفاده از پول فلزی	حجم کم و حمل و نقل آسان
مسائل امنیتی فردی و اقتصادی	رونق دریانوردی، تجارت و حمل و نقل
مشکل حمل و نقل	شکل گیری پس انداز

۴) پول کاغذی (اسکناس)

- مشکلات پول فلزی باعث شکل گیری ← پول کاغذی شد.
- بازرگانان در معاملات خود به جای سکه های فلزی، رسید صادر می کردند.
- رسیدهای اولیه توسط تجار و صرافان براساس اصل اعتماد صادر می شد.
- این رسیدها در واقع ← نخستین اسکناس ها بودند
- پشتوانه رسیدهای اولیه (اسکناس) ← طلا و نقره ای بود که نزد صرافان و بازرگانان نگهداری می شد.
- مردم برای مصون ماندن از خطرات و رهایی یافتن از حمل مسکوکات (پول فلزی) ← از رسیدها استفاده کردند.
- در دوران تمدن اسلامی، کارگری در بلخ، رسید صرافی اسلامی (استامبولی) را می گرفت.
- صرافان و تجار صادرکننده رسید ← در اقتصاد اروپا «بانک» نامیده شدند.

- رونق روزافزون کار صرافی ها آن ها را به نهاد مهمی در اقتصاد به نام بانک تبدیل کرد.
- بی مبالاتی یا سوء استفاده برخی از صرافان از اعتماد مردم و تعداد زیاد انواع رسیدها و صرافی ها، که آشنایی و اعتبارسنجی آن ها را برای مردم سخت کرده بود، موجب شد ← تا دولت ها برای جلوگیری از بروز این گونه مشکلات به ناچار چاپ و انتشار اسکناس را خود برعهده گیرند. فکر سپردن نشر پول به یک بانک تجاری از اینجا شکل گرفت.

- رسیدها اولین اسکناس ها بودند که براساس اعتماد پذیرفته می شدند.

فصل سوم: درس نهم | تورم و کاهش قدرت خرید

۵) پول ثبتي (تحريري)

- با گسترش ارتباطات ← فعاليت بانكها گسترش يافت و نقل و انتقال اسكناس هم كم كم دشوار شد.
- نقل و انتقال اسكناس دشوار شد ← بانكها اين مشكل را با استفاده از چك حل كردند.
- ✓ يكي از خدمات مهم بانكها ← چك است.
- ✓ در معاملات ي كه با چك انجام مي شود ← پول نقد رد و بدل نمي شود، بلكه بانك موجودي حسابي را کاهش و موجودي حساب ديگري را افزايش مي دهد.
- ✓ چون افراد خود مبلغ چك را روي آن مي نويسند به آن ← پول ثبتي يا تحريري مي گویند.
- ✓ با شكل گيري چك و سازماندهي فعاليت هاي اقتصادي ← از گردش پول نقد كاسته شد.
- ايجاد چك و استقبال مردم از آن باعث شد كه ← شبه پول به وجود آيد.

۶) پول الكترونيكي و مجازي

افزايش حجم و سرعت مبادلات و همراه شدن آن با انقلاب ديجيتال و الكترونيك موجب شد تا بشر به دنبال روش هاي سريع تر و راحت تري باشد ← پول الكترونيكي كه (۱) قابليت ثبت و ضبط در كارت هاي بانكي و (۲) قابليت انتقال در شبكه هاي ارتباطي (تلفن، تلفن همراه و فضاي مجازي) را دارد ← خريد و فروش و انتقال دارايي را بسيار آسان و سريع كرده است.

- پول هاي ديجيتالي در آينده ← باعث ايجاد
 - فرصت ها ← مي شوند.
 - تهديد ها
- بيت كوين ← يكي از پول هاي ديجيتالي يا الكترونيكي جديد است.

پيش تر بدانيم
<p>داستان پول</p> <p>❖ قبل از به وجود آمدن پول، مردم از كالاهاي گوناگون جهت پرداخت ها بهره مي برند.</p> <p>❖ پوست، دندان حيوانات و دام، يكي از معتبرترين كالاها بود.</p> <ul style="list-style-type: none"> • قبائل آفريقاي غربي ← از نوعي دستبند و بازوبند كه از مس و برنز درست شده بود، استفاده مي كردند. • اينكاهها ← آنان امپراتوري بزرگي تشكيل دادند و در آن امپراتوري از پول استفاده نمي كردند و به جاي آن از طلا و نقره استفاده مي كردند. • آرتكها و ماياها ← از قبائل مكزيك بودند و از دانه هاي كاكائو به عنوان پول استفاده مي كردند.
<p>اولين پول هاي رسمي</p> <ul style="list-style-type: none"> • اولين سكه هاي استاندارد ۷ قرن قبل از ميلاد ← در غرب تركيه امروزي ساخته شد. (لوديه) • هخامنشيان ← داريوش هخامنشي اولين كسي بود كه در ايران به ضرب سكه اقدام كرد. • ساسانيان ← در دوره ساسانيان، سكه ها با نقوش مختلفي ضرب شد. • دوره هاي اسلامي ← ضرب سكه به شيوه هاي رومي و ايراني بود و بعدها تصاوير اسلامي در سكه ها نقش بست. • چين ← كمبود مس در قرن نهم ميلادي باعث شد تا چيني ها به سمت توليد پول هاي كاغذي بروند. • چك اسلواكي ← در قرن شانزدهم در اين منطقه، سكه هاي نقره اي ضرب شد كه به آن تالر مي گفتند. • اسپانيا ← نوع اسپانيايي تالر، اولين پول جهاني قلمداد مي شود.
<p>❖ رسيدهاي كاغذي در آمريكا و در دوره جنگ شهري رواج داشت.</p> <ul style="list-style-type: none"> • بزرگ ترين وسيله كاغذي مربوط به كشور مجارستان در سال ۱۹۴۶ است كه ۱۰۰ ميليون پنگو (واحد پول مجارستان در آن زمان) ارزش داشت. • در سال ۱۹۳۴، رسيد كاغذي ۱۰۰,۰۰۰ دلاري، كه پشتوانه طلا داشت، بزرگ ترين رسيدي بود كه تا آن زمان در ايالات متحده ساخته شده بود. • در سال ۲۰۱۲، ۱۶۷ نوع پول مختلف در دنيا رواج داشت.

پشتوانه پول

☞ پول هاي كاغذي، تحريري يا الكترونيكي، خصوصيت اعتباري دارند، بدین معنا كه ← كاغذي كه در دست ماست و روي آن نوشته شده ۱۰ هزار تومان تنها يك سند و رسيدي است كه به ما امكان مي دهد، تا با آن معادل ۱۰ هزار تومان کالا يا خدمات بخریم. آن كاغذ (اسكناس) به خودي خود ارزش ديگري

فصل سوم: درس نهم | تورم و کاهش قدرت خرید

- پول فلزی ← پول‌ها از جنس طلا و نقره بودند ← این پول‌ها ارزش ذاتی داشتند.
- در گذشته
- پول کاغذی (رسیده‌ها) ← پشتوانه این رسیده‌ها، پول‌های فلزی و شمش‌های طلا و جواهراتی که نزد صرافان یا بانک‌ها بود.
 - پول‌های فلزی، کاغذی، تحریری و الکترونیکی ← پشتوانه‌ای جز قدرت اقتصادی کشورها ندارند.
- پشتوانه پول

- اطمینانی که مردم به ارزش پول در مبادلات دارند، «پشتوانه پول» به شمار می‌رود.
- زمانی که پول فلزی (طلا و نقره) رایج بود، پشتوانه پول همان طلا و نقره موجود در خود پول بود.
- پشتوانه پول کاغذی، فلزات، شمش‌های طلا و جواهراتی بود که نزد صراف یا بانک بود.
- امروزه پول‌های فلزی، کاغذی، تحریری و الکترونیکی که در دست افراد یا در حساب آن‌ها است، پشتوانه‌ای جز قدرت اقتصادی کشورها ندارد.

وظایف پول

۱) وسیله پرداخت در مبادلات

- مردم در مبادلات پول می‌پذیرند، زیرا می‌دانند که دیگران نیز هنگام فروش کالاها یا خدمات خود، آن را خواهند پذیرفت.
- نقش اصلی پول در مبادلات آسان‌سازی مبادله است.

۲) وسیله سنجش ارزش

- با پول، ارزش کالاهای مختلف مشخص می‌شود.
- با پول، می‌توان ارزش نسبی کالاها را با هم سنجید.
- این وظیفه پول، کار خرید و فروش کالاهای مختلف و تبدیل قیمت‌ها را به یکدیگر آسان می‌کند.
- هر کشوری دارای واحد ارزش پر طرفدار خود است.
- واحد پول اتحادیه اروپا ← یورو، انگلیس ← پوند، ایران ← ریال (تومان) است.

✓ وظایف پول

۳) وسیله پس‌انداز و حفظ ارزش

- بعضی نیازها هر روز و بعضی در طول زمان پیش می‌آید و فرد همواره باید مقداری پول برای رفع نیازهای آینده نزد خود نگهداری کند.
- مردم پول‌ها را که نزد خود پس‌انداز کرده‌اند، به عنوان وسیله‌ای برای حفظ ارزش در زمان لازم مورد استفاده قرار می‌دهند.

۴) وسیله پرداخت‌های آینده (آتی)

- در صورتی که پول بتواند حفظ ارزش کند، می‌تواند وسیله مناسبی برای پرداخت‌های آینده نیز باشد.
- این وظیفه پول در روزگار ما محسوس است، زیرا بیش تر معاملات تجاری در مقابل پرداخت‌های آینده صورت می‌گیرد؛ مانند خرید اقساطی، حواله‌های بانکی

نقدینگی

- نقدینگی ← عبارت است از کل حجم پول موجود در کشور به علاوه شبه پول
- کل حجم پول شامل مسکوک، اسکناس و چک‌پول‌های در دست مردم و یا به شکل سپرده دیداری در حساب‌های بانکی نگه داری می‌شود.
- همان‌طور که آب استخر قابل زیاد یا کم شدن است، حجم نقدینگی نیز کم یا زیاد می‌شود.
- اگرچه حجم نقدینگی ممکن است کم یا زیاد شود اما در بیش تر موارد حجم نقدینگی در کشورها با افزایش روبه‌روست.

فرمول‌های حجم پول و نقدینگی

نقدینگی = حجم پول

چک‌پول (در دست مردم) + سپرده‌های دیداری (در حساب‌های بانکی) + مسکوکات + اسکناس = حجم پول یا نقدینگی

فصل سوم: درس نهم | تورم و کاهش قدرت خرید

فرمول‌ها و روابط جدید نقدینگی، حجم پول و شبه پول

حساب‌های پس‌انداز بلندمدت + حساب‌های پس‌انداز کوتاه‌مدت = شبه پول
 شبه پول + حجم پول = نقدینگی
 حجم پول \geq نقدینگی
 حجم پول - نقدینگی = شبه پول
 شبه پول - نقدینگی = حجم پول

➤ افزایش نقدینگی معمولاً ناشی از عملکرد بانک‌هاست.
 ➤ سپرده دیداری؛ نوعی سپرده که سپرده‌گذاران می‌توانند هنگام نیاز به پول چک صادر کنند.

بیش تر بدانیم

بانک‌ها و افزایش نقدینگی

- با رونق گرفتن تجارت در جوامع بشری به ویژه
 - ابتدا در تمدن اسلامی قرن سوم تا هشتم هجری
 - سپس در اروپا در قرون شانزدهم و هفدهم میلادی
- با جریان پول‌های کاغذی و اعتبار و اعتماد به این پول‌ها ← کم‌کم مؤسسات مالی شکل گرفت.
- وظیفه اصلی مؤسسات مالی اولیه
 - ① حفظ و تأمین امنیت پول
 - ② آسان‌سازی نقل و انتقال آن از شهری به شهر دیگر
- مؤسسات مالی، ابتدا ← صرافی سپس بانک نامیده شد.
- مؤسسات مالی ← با آسان کردن فعالیت‌های تجاری ← به افزایش مبادلات و در نتیجه ← به تولید بیش تر کمک کردند.
- اعتبار مؤسسات مالی اولیه به این دلیل بود که مؤسسان آن‌ها بازرگانان و ثروتمندان مورد اعتماد مردم بودند.
- مؤسسات مالی اولیه در قبال خدمات نگهداری پول از مردم ← کارمزد دریافت می‌کردند.

① در اغلب موارد صاحبان پول‌های فلزی (که پول‌های خود را به امانت نزد آنان گذاشته اند و رسید گرفته‌اند). تمامی پول خود را از صندوق مؤسسه خارج نمی‌کنند. به همین سبب، بخشی از کل موجودی برای پاسخگویی به مراجعان کافی است.
 ② هم‌زمان با مراجعه تعدادی از افراد به مؤسسه برای دریافت پول، عده‌ای نیز برای واریز کردن پول به حسابشان مراجعه می‌کنند.
 • نتیجه دو نکته بالا این است که موجودی صندوق هیچ‌گاه صفر نمی‌شود.

مدیران مؤسسات مالی با گذشت زمان به دو نکته پی بردند

- این دو مورد، برخی را به این فکر واداشت که پول‌های راكد صندوق را به کار گیرند.
 - ① عده‌ای با دادن قرض‌الحسنه نیاز هم‌نوعان خود را تأمین می‌کردند. هم‌چنین با مشارکت مالی در تجارت و تولید، بخشی از سود آن فعالیت اقتصادی را به دست می‌آوردند. (یا قرض‌الحسنه می‌دادند و یا خود در تولید شریک می‌شدند).
 - ② عده‌ای بودند که پول‌های راكد خود را به نیازمندان یا بازرگانان متقاضی، وام می‌دادند و در مقابل، مبالغی اضافه بر وام دریافت می‌کردند؛ بدون این که در فعالیت اقتصادی مشارکت کنند و یا ضرری متحمل شوند.
 - این عده برخلاف آموزه‌های همه آدیان الهی رباخوار بودند. (عده‌ای ربا می‌دادند و رباخواری می‌کردند).

پاسخ به این سؤال که مالک پول‌های راكد در بانک‌ها یا صرافی‌ها کیست؟

دیدگاه اول: صرافان دین دار	دیدگاه دوم: صرافان غیردین دار
پول‌های مردم را نزد خود امانت می‌دانستند.	پول‌های راكد را نه امانت بلکه قرض مردم به آنان و مال خود می‌دانستند.
این گروه بدون رضایت صاحب پول از آن استفاده نمی‌کردند.	آن‌ها وام می‌دادند و ربا می‌گرفتند بدون رضایت صاحب پول.
اگر مؤسسه مالی از این پول‌ها استفاده می‌کرد، فقط نقش وکیل یا واسطه را داشت.	این مؤسسات بخشی از ربا را به صاحبان سرمایه می‌دادند.

فصل سوم: درس نهم | تورم و کاهش قدرت خرید

ادامه پیش تر بدانیم

- های ربوی و غیر ربوی
 - نقل و انتقال پول
 - محافظت از پول
 - اعطای وام و تأمین اعتبار
- دادن وام اعتبار ← امکان گرفتن وام و اعتبار و پیدایش مؤسسه‌ای که اعتبار دارد و می‌تواند این اعتبار خود را به دیگران هم بدهد (وام) در حجم و شکل فعالیت‌های اقتصادی تأثیر زیادی گذاشت.
- مؤسسات مالی با چاپ رسید (پول کاغذی) ← قدرت خلق اعتبار پیدا کردند.
- سوءاستفاده مؤسسات مالی از چاپ رسید ← باعث شد، دولت‌ها خود، چاپ اسکناس را بر عهده بگیرند.
- اصل وام‌دهی و تأمین اعتبار ← امکان خوبی برای رونق اقتصادی بشر بود.
- انحصار حق چاپ و نشر اسکناس در دست دولت ← ظاهراً بانک‌ها را صرفاً به واسطه دریافت و پرداخت تبدیل کرده بود و دیگر نمی‌توانستند اسکناس چاپ کنند. (خلق پول)
- بانک‌ها حتی اگر اجازه چاپ پول را هم نداشته باشند ← امکان خلق نوعی دیگر از پول (شبه پول مانند پول‌های تحریری) را دارند.
- بانک‌ها تا سقف سپرده‌های بلندمدت خود ← می‌توانند به تقاضاکنندگان وام دهند. حالا اگر بانک شرط کند که وام افراد را به جای پول نقد به صورت چک یا کارت اعتباری بپردازد و کسانی که این چک‌ها را وصول می‌کنند، مجاب کند که پول نقد درخواست نکنند و در همان بانک حساب باز کنند، بانک می‌تواند اعتبار به مراتب بیش تری به مردم بدهد.
- اگر پول از گردش درون بانک خارج نشود، به این فرایند، خلق شبه پول یا «خلق اعتبار» می‌گویند که از چاپ پول متفاوت است.
- دولت‌ها باید با ابزارهایی خلق اعتبار یا «خلق شبه پول» توسط بانک‌ها را کنترل کنند ← به همین دلایل بانک‌ها مؤسسات مالی و اعتباری، باید ماهیتاً نهادی غیرانتفاعی و صرفاً با هدف ارائه خدمات به فعالان اقتصادی باشند و در هیچ جای دنیا اجازه فعالیت آزاد انتفاعی به بانک‌ها داده نمی‌شود.
- بانک‌ها فقط با مجوز بانک مرکزی تأسیس می‌شوند و تمام فعالیت‌های پول و بانکی آن‌ها باید تحت کنترل و نظارت شدید باشد.

تورم

- ◆ معمولاً هنگامی با تورم روبه‌رو می‌شویم و آن را احساس می‌کنیم که بخواهیم کالایی را خریداری کنیم، در چنین حالتی اگر ببینیم برای کالای موردنظر باید پول بیش تری پرداخت کنیم، متوجه حضور تورم در اقتصاد می‌شویم.
- ◆ هرگونه افزایش در قیمت را نمی‌توان تورم دانست. مثلاً ممکن است فروشنده‌ای بی‌انصاف کالای موردنظر شما را گران‌تر از آن چه هست، به شما بفروشد.
- ◆ تورم ← اقتصاددانان افزایش در سطح عمومی قیمت‌ها را تورم می‌گویند.
- ◆ نرخ تورم ← درصد افزایش سالانه سطح عمومی قیمت‌هاست.
- اگر قیمت کالاها نسبت به سال قبل ۲۰ درصد افزایش یافته باشد؛ یعنی ما نسبت به سال قبل، تورم ۲۰ درصدی داریم و این به معنای آن است که قدرت خرید پول ما ۲۰ درصد کاهش یافته؛ یعنی می‌توان با یک مقدار مشخص پول، ۲۰ درصد کم‌تر از سال قبل، کالا خریداری کرد.
- قدرت خرید پول ← تورم نشان می‌دهد که قدرت خرید پول چقدر کاهش یافته است.

چگونه نرخ تورم را محاسبه می‌کنند؟

- ✓ «CPI» ← معمولاً برای اندازه‌گیری تورم از شاخص قیمت مصرف‌کننده (CPI) بهره می‌برند.
- تشکیل شاخص قیمت مصرف‌کننده ← دولت‌ها معمولاً یک سبد بازار یعنی بسته‌ای از کالاهای گوناگون را که عموم مصرف‌کنندگان احتمالاً خریداری می‌کنند در نظر می‌گیرند، سپس دولت هزینه این سبد بازار را در طول زمان رصد می‌کند. اگر قیمت این سبد در طی یک دوره مشخص، ۱۰ درصد افزایش داشت؛ CPI نیز ۱۰ درصد افزایش دارد ← یعنی تورم ۱۰٪ افزایش یافته است.
- ✓ سبد بازار ← سبد بازار طیف وسیعی از کالاها شامل انواع مواد غذایی، ماشین، لباس، خدمات تفریحی و... را پوشش می‌دهد. بعد از گردآوری اطلاعات قیمت از سبد کالاها، دولت از طریق رابطه زیر، شاخص قیمت مصرف‌کننده (CPI) را محاسبه می‌کند.

$$\text{CPI} = \frac{\text{هزینه سبد بازار در ماه (سال) قبل} - \text{هزینه سبد بازار در ماه (سال) معین}}{\text{هزینه سبد بازار در ماه (سال) قبل}} \times 100$$

برای مثال فرض کنید در ماه جاری، هزینه سبد بازار یک میلیارد و صد میلیون تومان باشد. اگر هزینه سبد بازار در سال قبل، در همین ماه، برابر با یک میلیارد تومان

فصل سوم: درس نهم | تورم و کاهش قدرت خرید

عدد ۱۰ به ما می‌گوید که از سال قبل تاکنون، شاخص قیمت مصرف‌کننده ۱۰ درصد رشد داشته است و یا به عبارت دیگر، ما نسبت به سال قبل، تورمی معادل ۱۰ درصد داشته‌ایم.

«فرمول‌ها روابط حاکم بر تورم»

تقاضای کل < عرضه = تورم
تقاضای کل > عرضه = رکود

$$cpi = \frac{\text{هزینه سبد بازار در ماه (سال) قبل} - \text{هزینه سبد بازار در ماه (سال) معین}}{\text{هزینه سبد بازار در ماه (سال) قبل}} \times 100$$

$$cpi = \frac{P_2 - P_1}{P_1} \times 100$$

شاخص قیمت مصرف‌کنند = cpi

هزینه سبد بازار در ماه (سال) قبل = P_1

هزینه سبد بازار در ماه (سال) جاری = P_2

علامت اختصاری قیمت = P

هزینه سبد بازار در ماه (سال) معین	هزینه سبد بازار در ماه (سال) قبل
(P_2)	(P_1)
فقط عدد) $100 + cpi$	100

مقدار افزایش قیمت‌ها	هزینه سبد بازار در ماه (سال) قبل
cpi (فقط عدد)	(P_1)
	100

«فرمول‌های تورم در گذشته»

$$\text{درصد نرخ تورم} = \frac{\text{سطح قیمت‌های قبلی } (P_1) - \text{سطح قیمت‌های جدید } (P_2)}{\text{سطح قیمت‌های قبلی } (P_1)} \times 100$$

قیمت جدید (P_2)	قیمت قبلی (P_1)	مقدار افزایش قیمت	قیمت قبلی (P_1)
عدد نرخ تورم + 100	100	عدد نرخ تورم	100

مقدار افزایش تورم + قیمت قدیم = قیمت جدید

مقدار افزایش تورم - قیمت جدید = قیمت قدیم

قیمت قدیم - قیمت جدید = مقدار تورم

درصد نرخ تورم × قیمت قدیم = مقدار تورم

نکته: در جاهایی که عدد نرخ تورم آورده شده است، دیگر درصد تورم گذاشته نشود. مثلاً ۲۵ درصد فقط ۲۵ نوشته شود.

مثال: اگر قیمت کالایی در ابتدای سال ۱۰۰۰ ریال باشد و در انتهای سال، قیمت آن به ۱۲۰۰ ریال افزایش یابد، می‌گوییم طی این سال ۲۰٪ تورم در قیمت این کالا داشته‌ایم.

$$\frac{1200 - 1000}{1000} \Rightarrow \frac{200}{1000} \Rightarrow \frac{1}{5} \Rightarrow 20\%$$

مثال: اگر قیمت کالایی در حال حاضر ۸۴,۰۰۰ تومان باشد و نرخ تورم در سال گذشته ۲۰٪ باشد، قیمت قبلی این کالا را محاسبه کنید.

قیمت فعلی	X	۸۴,۰۰۰	
قیمت قبلی			
عدد نرخ تورم			$\Rightarrow 84000 \Rightarrow 70000$

فصل سوم: درس نهم | تورم و کاهش قدرت خرید

ها کاهش یافته و به عبارتی دیگر اجناس ارزان تر شده باشد، در حالی که کاهش

تورم به معنای کاهش شتاب افزایش قیمت‌ها است و قیمت‌ها همچنان با شتابی کم تر از قبل، افزایش خواهند داشت.

پیامدهای تورم

از نظر علم اقتصاد ← تورم، افزایش سطح عمومی قیمت‌هاست. وقتی این افزایش در سطح قیمت‌ها بی‌رویه، پرنوسان و مداوم باشد، با تورم زیان‌بار روبه‌رو هستیم.

- پیامدهای تورم
- (۱) تورم بر رفاه و امنیت اقتصادی مردم اثر منفی دارد.
 - (۲) تورم موجب می‌شود فضای کسب و کار بی‌ثبات شود و تولیدکنندگان و بازرگانان نتوانند پیش‌بینی درستی از آینده قیمت‌ها در بازار داشته باشند. به این ترتیب ← تولید و خرید و فروش کالاها با مشکلات زیادی روبه‌رو خواهد شد.
 - (۳) کاهش قدرت خرید مردم؛ این عامل باعث می‌شود تا مصرف‌کنندگان کالا و خدمات میزان مصرف خود را کاهش دهند و این روند بر رفاه آنان تأثیر منفی می‌گذارد.

➤ اقتصاد کشور ما در سال‌های متمادی از تورم‌های لجام‌گسیخته آسیب دیده است.

نمودار تورمی ایران

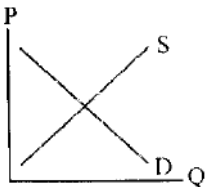

نمودار تورم در ایران، براساس سال پایه ۱۳۹۵ - منبع: داده‌های بانک مرکزی

نکات نمودار

- ❖ در سال ۱۳۹۲ بالاترین نرخ تورم را معادل ۳۵ درصد داشته‌ایم.
- در سال ۱۳۹۵ پایین‌ترین نرخ تورم را معادل ۷ درصد داشته‌ایم.

نکته: کاهش نرخ تورم به معنای ارزان شدن کالاها و خدمات نیست، بلکه شتاب افزایش قیمت‌ها کاهش یافته است.

فعالیت گروهی در کلاس

- باتوجه به آن چه تاکنون راجع به تورم آموختید، تحلیل کنید که اگر تورم بالایی در اقتصاد داشته باشیم، برای نمودار تقاضای مقابل چه اتفاقی خواهد افتاد. (فرض کنید که نمودار عرضه و تقاضای مقابل مربوط به سبد کالاهای مصرفی مردم است.)
- اگر تورم شکل بگیرد، قیمت کالاها و خدمات افزایش می‌یابد و در تمام قیمت‌ها با کاهش تقاضا روبه‌رو می‌شویم و می‌توان گفت، منحنی تقاضا به سمت چپ متمایل می‌شود، یعنی میزان تقاضا نسبت به قبل کاهش پیدا می‌کند.

علل تورم و نقش دولت

- درباره علت به وجود آمدن تورم در جامعه، نظریه‌های مختلفی وجود دارد.

الف) نابرابری عرضه و تقاضای آن

گاهی علت تورم، نابرابری عرضه و تقاضای کل در اقتصاد است. این فزونی تقاضا بر عرضه، به صورت افزایش قیمت‌ها بروز می‌کند.

تقاضا < عرضه = تقاضا

مثال: تصور کنید که برای خرید خودرو وارد بازار شده‌اید، اما خودرو به اندازه تقاضاکنندگان وجود ندارد و بازار با مازاد تقاضا مواجه است (شرایط زیر نقطه تعادل) در این

فصل سوم: درس نهم | تورم و کاهش قدرت خرید

❖ دولت برای مقابله و کنترل تورم میزان عرضه کالاها را افزایش دهد.

- **روش اول:** افزایش ظرفیت‌های تولیدی
 - مثل افزایش شیفت کاری کارخانه‌ها و یا احداث کارخانه‌های جدید. البته مشکل این روش، زمان‌بر بودن آن است.
 - **روش دوم:** افزایش واردات
 - دولت‌ها ترجیح می‌دهند از طریق افزایش واردات، عرضه کالاها را بیش تر کنند.
- ❖ دولت به دو روش عرضه کالاها را افزایش می‌دهد

(ب) عدم هماهنگی رشد نقدینگی با رشد تولید

تورم می‌تواند علت دیگری هم داشته باشد. اگر افزایش نقدینگی در کشور با افزایش تولید هماهنگ نباشد، می‌توند سبب تورم شود. در این صورت، دولت موظف است تا با کنترل میزان نقدینگی در کشور، تورم را کنترل کند.

یکی از دلایل افزایش نقدینگی در کشور ما ← افزایش درآمدهای نفتی است. افزایش درآمدهای نفتی هر چند گاهی به افزایش ظرفیت‌های تولیدی کمک می‌کند ولی باعث رشد درآمدهای اقتصادی و رشد حجم نقدینگی در کشور می‌شود که تورم‌زا است.

نوسانات نرخ ارز ← نوسانات نرخ ارز (بالا رفتن نرخ ارز) نیز بر ارزش پول ملی ما اثر منفی می‌گذارد و منجر به کاهش قدرت خرید پول ملی و در پی آن منجر به تورم می‌شود.

(پ) علل شکل گیری تورم:

جنگ، سیل یا زلزله نیز ممکن است تولید و عرضه محصولات را کم نماید.

کنترل نقدینگی

○ **سیاست پولی** ← سیاست‌هایی که دولت از طریق بانک مرکزی برای مدیریت حجم نقدینگی و حفظ ارزش پول اعمال می‌کند، «سیاست‌های پولی» است.

(۱) کاهش نقدینگی در گردش (کاهش حجم پول در گردش)

- این سیاست را **بانک مرکزی** اجرا می‌کند.
- کاهش نقدینگی در گردش به «**سیاست پولی انقباضی**» مشهور است.
- این سیاست زمانی اجرا می‌شود که اقتصاد کشور با **تورم روبه‌رو** باشد.
- اجرای این سیاست برای پیش‌گیری از «افزایش قیمت‌ها» یا «کاهش سرعت آن» است.
- بانک مرکزی، برای مقابله با افزایش قیمت‌ها (تورم)، «سیاست کاهش نقدینگی» با همان «کاهش حجم پول در گردش» را به کار می‌گیرند.
- یکی از روش‌هایی که بانک مرکزی کشورها برای کنترل تورم و تنظیم نقدینگی در گردش به کار می‌گیرد، «سیاست بازار باز (فروش اوراق مشارکت)» است.
- در این روش، بانک مرکزی می‌تواند با فروش اوراق مشارکت به طور مستقیم از مقدار نقدینگی در دست مردم بکاهد.

○ **سیاست‌های پولی دولت که از طریق بانک مرکزی اجرا می‌شود**

(۲) افزایش نقدینگی در گردش (افزایش حجم پول در گردش)

- این سیاست را **بانک مرکزی** اجرا می‌کند.
- افزایش نقدینگی را «**سیاست پولی انبساطی**» می‌گویند.
- این سیاست در زمان **رکود اقتصادی** (فزونی عرضه بر تقاضا) اجرا می‌شود.
- در زمان شکل‌گیری رکود، سطح تولید کاهش و بیکاری افزایش می‌یابد و بانک مرکزی برای درمان آن، سیاست‌های انبساطی را اعمال می‌کند.

در یک نگاه

علت به وجود آمدن تورم در جامعه و نقش دولت برای حل این مشکل		
علت تورم	شرایط	راه حل دولت
<ul style="list-style-type: none"> • نابرابری عرضه و تقاضا 	<ul style="list-style-type: none"> • فزونی تقاضا بر عرضه • پیامد شکل گیری تورم • قیمت پایین نقطه تعادل 	<ul style="list-style-type: none"> • افزایش میزان عرضه کالا • این راه حل به دو شکل امکان پذیر است. ۱ افزایش ظرفیت دولت ۲ افزایش واردات کالا
<ul style="list-style-type: none"> • افزایش نقدینگی نسبت به میزان تولید 	<ul style="list-style-type: none"> • اگر نقدینگی افزایش یابد و به میزان آن، کالا و خدمات افزایش پیدا نکند، تورم شکل می گیرد. • دلایل رشد نقدینگی: ۱ افزایش درآمدهای نفتی ۲ نوسان نرخ ارز 	<ul style="list-style-type: none"> • اجرای سیاست های پولی انقباضی • روش اجرا ← سیاست بازار یا فروش اوراق مشارکت

فعالیت گروهی در کلاس

- ویژگی های مثبت و منفی هر دو روش (افزایش عرضه و افزایش واردات) را بررسی کنید و به کلاس ارائه دهید.

روش	ویژگی های مثبت	ویژگی های منفی
افزایش عرضه	① افزایش نوآوری و خلاقیت ② استفاده از ظرفیت های داخلی ③ استقلال	① زمان بر بودن ② نارضایتی عمومی در کوتاه مدت
افزایش واردات	① اثردهی سریع ② رضایت مندی افکار عمومی ③ ثبات بازار	① وابستگی ② ضربه خوردن صنایع و تولیدات داخلی ③ نارضایتی بخش تولید

فعالیت فردی در کلاس

- ✓ گاهی افراد با شنیدن کاهش نرخ تورم به اشتباه انتظار داند که سطح عمومی قیمت ها کاهش یابد و به عبارتی دیگر، کالاها ارزان تر شده باشد: با توجه به معنای تورم (افزایش سطح عمومی قیمت ها)، چرا مردم چنین اشتباهی را مرتکب می شوند؟ به طور خلاصه می توان گفت؛ کاهش تورم به معنای کاهش شتاب افزایش قیمت ها است و قیمت ها همچنان با شتابی کم تر از قبل، افزایش خواهد داشت.